

The Subculture of guerrillas – a phenomenon that had very different characteristics (veiling, secrecy, isolation, their own consciousness and spirituality, group solidarity (sometimes collective responsibility) values are kept as a mystery, all of that was intended, and tend to secretly against the occupiers and their supporters). No wonder that elite Nazi eventually prohibiting the term "partisan", for the Nazis all guerrillas were all gangsters and guerrilla's methods and demonstration of activities (including subculture) for the Nazis were only gangsters. The leaders of the Reich acknowledged that a lot of effort and resources consuming fighting guerrillas ("gangs"), who had their "cultural systems" (communications, songs, sayings, passwords, informants, financial and food sources, etc.). Тому з часом для боротьби "з бандитами" німці знімали війська з фронту. Therefore, the time to fight "bandits" Germans to withdraw troops from the front.

To some extent, intermediate between the guerrillas and the subculture of ostarbeiteren features being occupied the subculture of prisoners of war. Usually prisoners of war eventually became partisans, ostarbeiteren or "assimilated" with weight enslaved population, much less they made their way to the Soviets. Subculture of war who spent part of his life in different camps can be considered as a part of camp subculture. At the same time transformed state there were well-established, relatively "basic" (basic, key, old, already established) subcultures (as opposed to temporary born to military action, "more"). These include ('main') – professional, territorial, social, age, ethnic, religious or some other subcultures.

In the study is focuses on the existence of a specific phenomenon of cultural life during World War II as a subculture of prisoners of war, guerrillas and ostarbeiteren that merit further research. Three difficult years of the Nazi trials have created conditions that millions of our citizens in different groups and special conditions had to learn new methods of communications, mystery forms of communication, unique codes, passwords, means of data transfer and communication, creating new subcultural realities during 1941-1944.

Key words: culture, the Great Patriotic War, subculture, culturology, subculture's during the War, history.

УДК 008.130.1(477)

Валентина Андріївна Русавська
кандидат історичних наук

КОРЧМА ЯК ЗАКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ ГОСТИННОСТІ

У статті досліджено особливості функціонування корчми як закладу української гостинності та з'ясовано її роль в житті селянства. Доведено, що наприкінці XIX ст. вона втратила своє значення як заклад української традиційної гостинності.

Ключові слова: корчма, гостинність, селянство, чумаки.

З огляду на те, що індустрія гостинності є однією з основних і визначальних складових сервісної економіки, виникає необхідність дослідити культурно-історичний контекст становлення українських закладів гостинності, серед яких чільне місце належить корчмі.

Так, "народним клубом" називає корчму український вчений-етнолог П.П.Чубинський, оскільки в ній "...сходяться для проведення дозвілля чоловіки й жінки і заводять дружні бесіди із знайомими та приятелями, які приходять до корчми не з метою випити й закутити за свій або чужий кошт, а більше з наміром на людей подивитися й себе показати" [24].

Підкреслюючи схильність українських селян до спілкування "гуртом", П.П. Чубинський відзначає, що селянин, йдучи до шинку, запрошує й жінку. В шинку він розпиває не наодинці, а неодмінно пригостить іншого. Останній, не бажаючи бути в боргу, і сам поставить, ось і виходить "частування" [24, 356].

Історик О.Р. Левицький у своїх "Очерках народной жизни в Малоросии" (1901 р.) ототожнює "корчму" з "шинком": "Проїжджі або перехожі, козаки, чумаки, "мандрівні дяки", ченці, що потребували нічлігу або відпочинку, те й інше знаходили в шинку, бо він служив зазвичай і заїжджим двором". О.Р.Левицький підкреслює роль корчми як "народного клубу", соціально придатного не тільки для селян, а й для духовенства [13, 185].

У своїх "Историко-этнографических заметках" на шпальтах журналу "Кіевская старина" дослідник І.Житецький відзначає: "... шинок, корчма – це негласна банкірська контора і місце будь-яких операцій ..." [8, 24].

Етнограф М.Ф. Сумцов у праці "К истории Слободско-Украинского чумачества" розглядає роль корчми в історії українського чумацтва, з'ясовує його значення в побуті, гостинності: "Для чумаків згадати про минуле чумацтво – значить пригадати про життя, правда, трудове, але зате широке й вольне. Не чумакувавши, селяни зі словом чумацтво поєднують нині уявлення про минуле безповоротно золоте століття" [23, 493].

В історії становлення та функціонування корчми як специфічного українського закладу гостинності важливою була "корчемна оренда", тобто право виробництва і продажу спиртних напоїв. Тому в народі, як зауважує митець і етнограф О. Кошиць, "Кршма іноді зветься орандою" [10, 23]. В своїх "Спогадах", крім докладного опису власного життя, характеристики особливостей побуту та гостинності селян, духовенства, міщан є описи сільської корчми й крамниці єврея Газика, крамниці єврея Дудя та пивної, яку відкрив сусід родини Сергій Ковальчук [10, 70–71].

У зв'язку з тим, як вважає польський історик В.Серчик, корчемна оренда складала одне з головних джерел доходу маєтку і була основною монополією поміщиків, тому поміщики нерідко встановлювали для селян повинність купувати горілку лише в панській корчмі. Населення маєтку було зобов'язане купувати спиртні напої в питтєвому будинку (корчмі, шинку) орендаря горілчаної монополії і у власників власних винокурень, що отримали від магната дозвіл на виробництво спиртних напоїв. Селяни, що належали до оренди, під страхом суворого покарання і "гривень на неслухняних" не мали права підвозити або приносити напої з інших місць [17, 72].

О. Кошиць приводить опис внутрішнього інтер'єру сільської корчми в селі Тарасівка та зазначає про особливість "корчемного духу": "А зайдеш в коршму – на тебе дихне таким спеціально корчемним духом, що аж у голові стукне. Хата дуже велика, долівка в баюрах, утоптана насінням та якимсь сміттям. З двох боків стоять два довгих столи і коло них такі ж довгі лави... Хата перегороджена дерев'яними ґратами, на яких висять низки тарані, бубликів та мідні крючки, корячки, півкварти – різний посуд, яким міряють горілку" [10, 23].

Український вчений-історик, етнолог А.П. Пономарьов об'єднує поняття "корчма-шинок", характерні для українського селянства: "Корчма (коршма, шинок) – невід'ємний компонент традиційного українського села та селища, призначений для відпочинку й харчування подорожніх і односельців" [16, 216].

Корчми як заклади дозвілля, гостинності розглядає вітчизняний вчений-етнолог, історик С.П. Павлюк: "У недільні та святкові дні до корчми приходили селяни з сім'ями: адже жінкам не заборонялося відвідувати корчму, хоча вони визнавали за краще з'являтися туди з чоловіками" [14, 483].

Як зазначає історик Гуржій І. О. у своїх дослідженнях "Україна в системі всеросійського ринку 60-90-х років XIX ст.": "... лише в Київській губернії їх налічувалось у 1899 р. – 1122" [4, 103].

Мета статті – розглянути особливості корчми як специфічно українського закладу гостинності.

Корчма, починаючи з XI ст., існує у багатьох слов'ян. Так, в кожному з міст, як зазначають дослідники, їх було від однієї до чотирьох. У цих закладах продавали квас, пиво, мед, а тому народ сходився розважитися, випити чарку, поговорити. Тут пристави зачитували присутнім постанови уряду, судді здійснювали суд, розбирались судові справи між приїжджими. Корчма тривалий час виконувала функцію гостинних дворів. Вітчизняний вчений С.П. Павлюк пише: "Корчми мають давню історію і були знані ще з часів Київської Русі. ...У містечках і великих селах розміщалися переважно на узбіччі доріг, були корчми з заїздами (у деяких місцевостях – "заїзди") з кімнатами для приїжджих. ...Заїзд мав також такі допоміжні споруди, як комори, дров'ятня, стайня" [14, 482–484].

В Московській Русі набув поширення кабак як заїжджий двір, в якому продавали страви і напої, "...а корчма і шинок лишилися корінною відмінністю південної Русі від північно-східної" [36, 774].

У "Словнику староукраїнської мови ХІУ-ХУст." зазначається "Корчма – староукраїнське слово, згадуване в документах вже в 1359 році [20, 501]. Слово "корчма" згадується також в значенні "хмільний напій". Приводяться форми: "коръчмы, ко(р)чмы, корчме, коръчме; коръчму; корчму; корчму", а дієслово "шинковать" порівнюється з іншими слов'янськими дієсловами: стп. szynkować, свн. schenken)(що) та визначається, як "шинкувати" (чим): "позволяемъ имъ в домахъ своихъ...вшелякіе напое, дома робечы и привозные купуючи в домахъ своихъ шинковать" [21, 558].

В. Даль у "Толковом словаре" вважає, що термін "корчма" південно-європейською походження, ототожнює його з південно-східним "кабак": "питейный дом; заезжий і постоялый двор, где держат напитки". "Корчмарь, корчмарка – обычно жида, содержатель, хозяин, кабачник, сиделец в корчме. Корчемничество или корчемство – корчемный промысел. Корчемник, корчемница – кто промышляет корчемством" [5, 171]. Поняття "шинкарить" пояснює як "быть сидельцем или хозяином шинка, кабака, питейного дома, торговать чарочной продажей питей. Шинкарь, шинкарка – целовальник, сиделец шинка. Шинкарство – этот промысел" [6, 633].

М.Фасмер розрізняє у слов'ян два значення слова "корчма": " укр. корчма, блр. корчма, болг. крѣчма, сербохорв. крчма – постоялый двір, харчевня. Старословянське крѣчмилавати – промышлять мелочной торговлей, ростовщицеством". Інше значення передбачає етимологічний зв'язок з корчага: "господарство на розкорчованому місці" [26, 342].

В "Словаре украинского языка" за редакцією Б.Д. Грінченка "корчемний" визначається як кабацький, непотребний, непристойний [18, 289], слова "шинк, шинок, шиночок" поєднуються з південно-східним – це "кабак, питейный дом", а шинкарство – продаж спиртних напоїв, шинкарювати – утримувати шинок, продавати спиртні напої [19, 495].

Корчми як заклади української гостинності здавна стояли на торговельних і чумацьких шляхах. Подорожуючи по Галичині, Яків Головацький звертає свою увагу на наявність таких корчмів при дорогах Західної України – "гостинцях": "За Раковим гостинець ділиться: один веде на південь до Рожнятова й Богородчан, другий – прямо на схід до Калуша, доволі бідного містечка при кожному "гостинці" від міста до міста немає сіл, але побудовані корчми" [3, 59].

Залежно від призначення корчми існувало два основні її типи: корчма без заїзду, корчма із заїздом. Найпростіші корчми будувалися як звичайна селянська хатина. Будинок великої корчми складався з двох чітко розділених сінями приміщень: корчми і житла корчмаря. Корчма стіною ділилась ще на два приміщення: в одному був торговий зал ("шинок") з прилавками, у другому – один або два масивні столи зі стільцями, де відвідувачі могли відпочивати і розважитися.

О. Кошиць описує свою зупинку в корчмі в містечку Шендерівка по дорозі до міста Богуслав: "Коршма тьоті Маші стоїть на єдиній і головній вулиці. Входити треба в зелені шальовані двері. В хаті страшенний дух сивухи, земляної підлоги, махри (тютюн) і ще чогось специфічно шинкового.... Нам дають окрему кімнату через сіни: такі ж зелені двері, одно вікно, стіл, два стільці, неможлива канапа, той же самий дух, але в шафі за шклом ріжний мідний ясний посуд. Тьотя Маша розпитує нас про наші родинні справи, приносить фаршировану "фіш" ("гефілте фіш"), карафку горілки, дві пляшки неможливого пива і чудові жидівські булки. Апетит страшенний. Коні поставлено в заїзд..." [10, 97].

Оскільки в корчмах не лише продавали напої, а й подорожуючі мали змогу зупинитися на нічліг, обідати, вечеряти, то корчми можна вважати осередками гостинності, характерними для українського селянства.

На тлі сільської забудови корчма, розміщена на головній вулиці або на роздоріжжі, вирізнялася тим, що, на відміну від житлових будівель, своїм головним фасадом була обернена до дороги, хоча мала, як правило, вигляд звичайної сільської хати.

З огляду на чисельність шинків існував численний клас людей, які займалися обслуговуванням відвідувачів і спеціально присвячували себе цій професії, де особлива роль належала жінкам. Так "в Малоросії жінка відтерла на цьому терені чоловіка, і "шинок" зробився сферою майже виключно панування "шинкарки" [13, 185]. П. П. Чубинський з цього приводу також зазначає, що "В минулі часи вся винна торгівля була в руках жінок до переходу її виключно до єврейських рук" [24, 352].

Право відкривати корчму було зосереджено в руках дворянства практично до другої половини XIX ст. Так, Микола I від 27 травня в 1830 р. видає указ про умови торгівлі спиртним та дотримання питтєвих зборів в 28 губерніях Російської імперії з 1831-1835 рр. Цей указ сприяв розширенню торгівлі алкогольними напоями, влаштуванню величезної кількості шинків, відерних горілочних лавок, тимчасових виставок, винних, портерних і пивних лавок, різних буфетів, винних льохів тощо [28].

Князь І. М. Долгорукий, описуючи свою мандрівку до Києва, згадує про корчми в селі Веркіївці, що належали графу Безбородьку: "...Обідали ми у Веркіївці, селі, що належить Графу Безбородьку... Корчма або шинок тут чистий і охайний" [7, 55].

Корчму, як правило, магнати передавали в оренду на відкуп, тобто в оренду відкупникам-орендарям, як, наприклад, в маєтках Волинської губернії [29]. Право оренди встановлювалось у договорі оренди та відразу обумовлювались правила виготовлення і продажу спиртних напоїв. В договорі оренди, крім того, визначалось – за якою ціною, скільки і якого алкогольного продукту з корчми повинен придбати той чи інший селянин протягом дії оренди. І чи купував селянин цю горілку, чи не купував, гроші з нього все одно визискувались згідно з цією угодою. Ціни на головні алкогольні продукти регулювала держава шляхом встановлення відповідної цінової політики [9].

Корчма, шинок виконували роль осередку громадського життя, оскільки тут обговорювались общинні й судові справи, укладались усні угоди, скріплювані могоричем, відбувались сільські сходи чи звичайне спілкування між односельцями, проходили найважливіші акції, які виконували функцію соціалізації, зокрема, прийняття хлопців до гурту дорослих [11, 23, 51; 12, 156–157].

"В старій Малоросії ... існувала незліченна кількість шинків ... Малоросійський шинок того часу не був лише винною лавкою, а виконував немало й інших функцій. В недільні чи святкові дні сюди, як до народного клубу, сходилися не лише п'яниці, а й статечні люди, чоловіки і жінки побачитися з приятелями, дізнатись про новини, подивитися на людей; навіть духовні особи ... не вважали негожим заходити в шинок для приятельської бесіди" [13, 184–185].

Відомості, що відносяться до XVII ст., про роль корчми як закладу святкового дозвілля, описує Г. де Боплан в своєму "Описі України": "По селах України кожну неділю і кожне свято селяни з дружинами і дітьми збираються після обіду в корчму; чоловіки і заміжні жінки проводять час в пиятиці, а хлопці і дівчата веселяться на лузі танцем під дудку" [2, 71]. Цю думку підтверджує О. Кошиць: "Тут [в корчмі] по неділях, коли надворі мокро, грають музики і молодь танцює" [1, 23].

П. П. Чубинський також зазначав, що корчма для селянина є місцем, де можна відпочити: "у вільну хвилину до нього [шинка] заходять, це – свого роду клуб для бесід. У свято тут грає "музика", за звичай скрипка й бубен, а молодь – дівчата й парубки танцюють" [24, с. 354].

Зокрема, П. П. Чубинський характеризує "гостинну натуру Малороса" як таку, що примушує його, зустрівшись із знайомим або приятелем у корчмі, пригощати їх: "Без цього не можна: гостинна натура Малороса примушує його, зустрівшись у корчмі зі знайомими й приятелями, нести їм, якщо є гроші, по чарці вина; а пригощаючи їх, не можна самому не випити. "Для милого друга, – каже наше прислів'я, – хоч й вола з плуга" [24, 448].

Ритуал пригощання в корчмі детально описує П. П. Чубинський і зауважує, що той, хто пригощає горілкою, зобов'язаний підносити кожному по черзі; однак перша чарка завжди належить пригощаючому, хоча йому доводиться пити майже з кожним членом гуртка. Коли до когось дійде черга пити, він каже: "Прошу ж вашої милості, я не бачив, як ви пили. Бог вас зна, чим ви частуєте! Пригощаючий повинен пити з ним. Інший може сказати: "Покажіть путь, яким горілку п'ють". Кожен з членів гуртка намагається якимись засобами переконати пригощаючого, щоб той випив першим. Коли розпробують взятую горілку, інший член гуртка купує й підносить кожному таким же чином; потім третій... Під час цього застілля йде спільна дружня й відверта бесіда про сімейне життя, про життя взагалі та ін." [24, 449].

Про специфіку діяльності корчем та обслуговування в них жителів України дозволяють говорити архівні матеріали, серед яких офіційні документи: укази, статистичні відомості, скарги, звіти поліції щодо корчемства фондів 442, 533, 707, 1191. Так, в архівній справі 1855 року наведено Указ Сенату від 12 травня 1855 року "Про порядок стягування штрафу за незаконне корчемство" [30]. Офіційна заборона та переслідування незаконного корчемства підтверджуються архівною справою, де представлені звіти поліції щодо корчемної діяльності "Про підсилення поліцейського нагляду та про припинення корчемства" [31].

Корчма була також традиційним осередком і чумацького дозвілля. На що звертає увагу П.П. Чубинський і зауважує, що такий відпочинок "був доволі вподобаний козаками й чумаками" [24, 352]. В корчмі дізнавалися про останні новини, інформацію про ярмарки: "Іноді в корчмі можна почути розповіді про дивовижні заробітки в Бесарабії, про чумаків, що їздили "в Крим по сіль" й "на Дон по рибу", про дешевищу риби на Дону та ін." [24, 449]. Для пригостання в корчмі використовували рибу, привезену чумаками: "... розламана на шматки "паляниця" й риба – "чехоня або оселедці", тут же в корчмі куплені – це закуска" [24, 449].

Чумацтво існувало на теренах України протягом щонайменше трьох століть, але в зв'язку з трудомісткістю та небезпечністю праці, чумацький промисел був суто чоловічою сферою діяльності, що зумовило зайнятість цим промислом переважно селян і козаків, подекуди – міщан, духовенство, поміщиків [25, 97-98].

Як стверджує дослідник торгівлі на українських ярмарках І. Аксаков: "Чумацький промисел такий давній, так зрівнявся з Малоросією, з її побутом, її переказами, її природою і облягаючим її з півдня степом, що майбутня близька кончина цього промислу багато відніме поетичної красі у Малоросії взагалі, у Чорноморського степу особливо" [1, 41-42]. Тому останні згадки про чумацтво як традиційний торговельно-візницький промисел українського населення припадають на останню чверть XIX ст.

З корчмою в народі асоціювалися й негативні явища. Щоб запобігти останнім, за діяльністю закладів по торгівлі алкогольними напоями здійснювався контроль. Як, наприклад, в Київській, Подільській та Волинській губерніях у 1849 році був виданий Циркуляр Київського, Подільського й Волинського Генерал-Губернатора, спрямований на заходи для "припинення корчемства вином й притонуотримання" [32]. Регулювання законної діяльності таких закладів відбувалося шляхом видачі патентів на торгівлю алкогольними напоями відповідно до указу Олександра III від 19 травня 1882 року "Про видачу патентів на торгівлю напоями" [33; 34], а також скороченням терміну видачі патентів до півроку та обмеження кількості відповідних закладів в Київській, Подільській та Волинській губерніях. Але існувала велика кількість безпатентних, тобто протизаконних закладів по торгівлі алкогольними напоями, як наприклад, шинків в Чернігівській губернії 1882 року [35].

Корчмарі часто спювали селян, використовуючи формально заборонений продаж вина в борг, відбирали гроші і майно в рахунок боргу. Дослідник побуту українських селян, французький лікар Де ля Фліз зауважує: "Селяни п'ють багато горілки, особливо на свята і в неділю, на весіллях, хрестинах і похоронах. Нерідко можна зустріти п'яних людей, особливо в шинках" [27, 157].

Корчма випробувала окрему людину і сім'ю на міцність, оскільки корчмарі вводили селян у неоплатні борги й ставали, нарешті, власниками всього їх майна. Автори "Статистического описания Киевской губернии" зауважують: "Пропивши все, селянин, колись заможний хлібороб, ставав з родиною своєю цілковитим жебраком..." [22, 194-195]. Також це підтверджує Я. Головацький, згадуючи про негативну роль корчмарів у житті селян: "Корчмарі купують, намовляють, видають з рук" [3, 63].

Наприкінці XIX ст. корчма майже повністю втратила своє значення як розважальний заклад і перетворилася на звичайне "питейное заведение", відвідувати які, особливо дівчатам, вважалося непристойним.

Відтак, протягом свого існування на теренах України корчма як заклад гостинності представляла унікальну за змістом соціальну організацію і культурну звичаєву форму повсякденного дозвілля українського селянства. Однак під впливом змін і трансформацій в суспільстві на кінець XIX ст. в ній починають домінувати негативні явища і корчми втрачають своє значення як традиційний заклад гостинності українців.

Література

1. Аксаков И. Исследование о торговле на украинских ярмарках. Ч. 1 / И. Аксаков. – СПб. : Тип. Императ. Акад. Наук, 1858. – 383 с.
2. Боплан Г. Левассер де. Описание Украины / Гийом Левассер де Боплан. – СПб. : Тип. Карла Крайя., 1832. – 180 с.
3. Головацький Я. Мандрівка по Галицькій та Угорській Русі, описана в листах до приятеля Л. / Я. Головацький // Жовтень. – 1976. – № 6. – С. 49-94.
4. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60-90-х років XIX ст. / І. О. Гуржій. – К. : Вища шк., 1968. – 188 с.
5. Даль В. Толковый словарь. В 4 т. / Владимир Даль. – М. : Гос. изд. иностр. и нац. слов., 1956. – Т. 2. – 780 с.
6. Даль В. Толковый словарь. В 4 т. / Владимир Даль. – М. : Гос. изд. иностр. и нац. слов., 1956. – Т. 4. – 680 с.

7. Долгоруков И. М. Путешествие в Киев в 1817 году / Сочинение Князя Ивана Михайловича Долгорукова. – М. : Univ. Tip. (Katkov i K) na Strastnom bulvare, 1870. – 208 с.
8. Житецкий И. Евреи в Южной России. Формы труда у евреев в южной России : (ист.-этногр. заметки) / И. Житецкий // Киевская старина. – 1901. – Т. 74. – С. 24.
9. Історія українського селянства. Нариси в 2 т. – К. : Наук. думка, 2006. – Т. 1. – 632 с.
10. Кошиць О. Спогади / О. Кошиць. – К. : Рада, 1995. – 387 с.
11. Кувеньова А. Ф. Громадський побут українського селянства : іст.-етногр. нарис / А. Ф. Кувеньова. – К. : Наук. думка, 1966. – 136 с.
12. Культура і побут населення України / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко [та ін.] – 2-е вид., доповн. та переробл. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
13. Левицкий О. Р. Очерки народной жизни в Малороссии / О. Р. Левицкий // Киевская старина. – 1901. – Т. 74. – С. 184–187.
14. Українське народознавство : навч. посіб. ; за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Л. : Фенікс, 1994. – 608 с.
15. Полное географическое описание нашего отечества. Т. 7. Малоросія : настольная и дорожная книга для русских людей / под ред. В. П. Семенова. – СПб. : Изд. А. Ф. Девриена, 1903. – 517 с.
16. Пономарьов А. Ф. Етнічність та етнічна історія України / А. Ф. Пономарьов. – К. : Либідь, 1996. – 272 с.
17. Серчик В. Становище селян на Правобережній Україні (друга половина XVIII ст.) / В. Серчик // УІЖ. – 1962. – № 4. – С. 72.
18. Словарь української мови. В 4 т. Т. 2. З–Н / Збір. ред. журн. "Кіевська Старина"; упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. – Репр. вид. 1908 р. – К. : Лексикон, 1996. – 506 с.
19. Словарь української мови. В 4 т. Т. 4. Р–Я / Збір. ред. журн. "Кіевська Старина"; упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. – Репр. вид. 1909 р. – К. : Лексикон, 1996. – 563 с.
20. Словник староукраїнської мови. В 2 т. Т. 1. – К. : Наук. думка, 1977. – 632 с.
21. Словник староукраїнської мови. В 2 т. Т. 2. – К. : Наук. думка, 1978. – 592 с.
22. Статистическое описание Киевской Губернии Ч. 2, изданное Тайным Советником, Сенатором Иваном Фундуклеемъ. – СПб. : Тип. М-ва внутрен. дел, 1852. – 534 с.
23. Сумцов Н. Ф. К истории Слободско-Украинского чумачества / Н. Ф. Сумцов // Киевская старина. – 1884. – Т. 8. – С. 493–498.
24. Труды этнографическо-статистической комиссии в Западно-Русский край. Юго-Западный отдел. Т. 7. Вып. 2 : материалы и исследования ; собр. П. П. Чубинским. – СПб., 1877. – 602 с.
25. Украинцы. – М. : Наука, 2000. – 535 с.
26. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. Т. 2. Е–Муж / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд., стер. – М. : Прогресс, 1986. – 672 с.
27. Фліз Д. П. де ля. Альбоми. Т. 1 / Д. П. де ля Фліз ; ред. П. Сохань ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукописів. – К., 1996. – 256 с.
28. ЦДІАК України, ф. 533, оп. 2, од. 1202, арк. 1–56.
29. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 47, од. 402, арк. 1–52.
30. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 160, од. 42, ч. 2, арк. 190.
31. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 38, од. 308, арк. 1–11.
32. ЦДІАК України, ф. 707, оп. 15, од. 3, арк. 117.
33. ЦДІАК України, ф. 1191, оп. 1, од. 391, арк. 98.
34. ЦДІАК України, ф. 1191, оп. 1, од. 30, арк. 122.
35. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 47, од. 402, арк. 1–52.
36. Энциклопедический словарь: В 82 т. Т. 13а. Исторические журналы – Калайдович ; под ред. проф. И. Е. Андреевского ; изд.: Ф. А. Брокгауз (Лейпциг), И. А. Ефрон (С.-Петербург). – СПб. : Семенов. Типо-Литогр., 1894. – 960 с.

References

1. Aksakov I. Issledovaniye o trgovle na ukrainskikh yarmarkakh. Ch. 1 / I. Aksakov. – SPb. : Tip. Imperat. Akad. Nauk, 1858. – 383 s.
2. Boplan G. Levasser de. Opisanie Ukrayny / Giyom Levasser de Boplan. – SPb. : Tip. Karla Krauya., 1832. – 180 s.
3. Holovatskyi Ya. Mandrivka po Halytskii ta Uhorskii rusi, opysana v lystakh do pryiatelia L. / Ya. Holovatskyi // Zhovten. – 1976. – № 6. – S. 49–94.
4. Hurzhii I. O. Ukraina v systemi vserosiiskoho rynku 60–90-kh rokiv XIX st. / I. O. Hurzhii. – K. : Vyshcha shk., 1968. – 188 s.
5. Dal V. Tolkovyy slovar. V 4 t. / Vladimir Dal. – M. : Gos. izd. inostr. i nats. slov., 1956. – Т. 2. – 780 s.
6. Dal V. Tolkovyy slovar. V 4 t. / Vladimir Dal. – M. : Gos. izd. inostr. i nats. slov., 1956. – Т. 4. – 680 s.
7. Dolgorukov I. M. Puteshestviye v Kiyev v 1817 godu / Sochineniye Knyazya Ivana Mikhaylovicha Dolgorukogo. – M. : Univ. Tip. (Katkov i K) na Strastnom bulvare, 1870. – 208 s.
8. Zhitetskiy I. Yevrei v Yuzhnoy Rossii. Formy truda u yevreyev v yuzhnoy Rossii : (ist.-etnogr. zametki) / I. Zhitetskiy // Kievskaya starina. – 1901. – Т. 74. – С. 24.
9. Istoriiia ukrainskoho selianstva. Narysy v 2 t. – K. : Nauk. dumka, 2006. – Т. 1. – 632 s.
10. Koshyts O. Spohady / O. Koshyts. – K. : Rada, 1995. – 387 s.
11. Kuvanova A. F. Hromadskiy pobut ukrainskoho selianstva : ist.-etnohr. narys / A. F. Kuvanova. – K. : Nauk. dumka, 1966. – 136 s.
12. Kultura i pobut naselennia Ukrainy / V. I. Naulko, L. F. Artiukh, V. F. Horlenko [ta in.] – 2-е vyd., dopovn. та pererobl. – K. : Lybid, 1993. – 288 s.

13. Levitskiy O. R. Ocherki narodnoy zhizni v Malorossii / O. R. Levitskiy // Kievskaya starina. – 1901. – Т. 74. – С. 184–187.
14. Ukrainske narodoznavstvo : navch. posib. ; za red. S. P. Pavliuka, H. Y. Horyn, R. F. Kyrchiva. – L. : Feniks, 1994. – 608 s.
15. Polnoye geograficheskoye opisaniye nashego otechestva. T. 7. Malorosiya : nastolnaya i dorozhnaya kniga dlya russkikh lyudey / pod red. V. P. Semenova. – SPb. : Izd. A. F. Devriena, 1903. – 517 s.
16. Ponomarov A. F. Etnichnist ta etnichna istoriia Ukrainy / A. F. Ponomarov. – K. : Lybid, 1996. – 272 s.
17. Sierchyk V. Stanovyshche selian na Pravoberezhnii Ukraini (druha polovyna XVIII st.) / V. Sierchyk // UIZh. – 1962. – № 4. – С. 72.
18. Slovar ukrainskoi movy. V 4 t. T. 2. Z–N / Zibr. red. zhurn. "Kievskaya Starina" ; uporiad. z dod. vlas. materialu B. Hrinchenko. – Repr. vyd. 1908 r. – K. : Leksykon, 1996. – 506 s.
19. Slovar ukrainskoi movy. V 4 t. T. 4. R–Ya / Zibr. red. zhurn. "Kievskaya Starina" ; uporiad. z dod. vlas. materialu B. Hrinchenko. – Repr. vyd. 1909 r. – K. : Leksykon, 1996. – 563 s.
20. Slovnyk staroukrainskoi movy. V 2 t. T. 1. – K. : Nauk. dumka, 1977. – 632 s.
21. Slovnyk staroukrainskoi movy. V 2 t. T. 2. – K. : Nauk. dumka, 1978. – 592 s.
22. Statisticheskoye opisaniye Kiyevskoy Gubernii Ch. 2, izdannoye Taynym Sovetnikom, Senatorom Ivanom Fundukleyem. – SPb. : Tip. M-va vnutren. del, 1852. – 534s.
23. Sumtsov N. F. K istorii Slobodsko-Ukrainskogo chumachestva / N. F. Sumtsov // Kievskaya starina. – 1884. – Т. 8. – С. 493–498.
24. Trudy etnograficheskoye-statisticheskoy komissii v Zapadno-Russkiy kray. Yugo-Zapadnyy otdel. T. 7. Vyp. 2 : materialy i issledovaniya ; sobr. P. P. Chubinskim. – SPb., 1877. – 602 s.
25. Ukrainsy. – M. : Nauka, 2000. – 535 s.
26. Fasmer M. Etimologicheskiy slovar russkogo yazyka. V 4 t. T. 2. Ye–Muzh / M. Fasmer ; per. s nem. i dop. O. N. Trubacheva. – 2-e izd., ster. – M. : Progress, 1986. – 672 s.
27. Fliz D. P. de lia. Albomy. T. 1 / D. P. de lia Fliz ; red. P. Sokhan ; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, In-t rukopysiv. – K., 1996. – 256 s.
28. TsDIAK Ukrainy, f. 533, op. 2, od. 1202, ark. 1–56.
29. TsDIAK Ukrainy, f. 442, op. 47, od. 402, ark. 1–52.
30. TsDIAK Ukrainy, f. 442, op. 160, od. 42, ch. 2, ark. 190.
31. TsDIAK Ukrainy, f. 442, op. 38, od. 308, ark. 1–11.
32. TsDIAK Ukrainy, f. 707, op. 15, od. 3, ark. 117.
33. TsDIAK Ukrainy, f. 1191, op. 1, od. 391, ark. 98.
34. TsDIAK Ukrainy, f. 1191, op. 1, od. 30, ark. 122.
35. TsDIAK Ukrainy, f. 442, op. 47, od. 402, ark. 1–52.
36. Entsiklopedicheskiy slovar: V 82 t. T. 13a. Istoricheskiye zhurnaly – Kalaydovich ; pod red. prof. I. Ye. Andreyevskogo ; izd.: F. A. Brokgauz (Leyptsig), I. A. Yefron (S.-Peterburg). – SPb. : Semenov. Tipo-Litogr., 1894. – 960 s.

Русавская В. А. Корчма как заведение украинского гостеприимства

В статье исследуются особенности функционирования корчмы как заведения украинского гостеприимства и выясняется ее роль в жизни крестьянства. Доказано, что в конце XIX в. она потеряла свое значение как заведение традиционного украинского гостеприимства.

Ключевые слова: корчма, гостеприимство, крестьянство, чумаки.

Rusavska V. Tavern as an institution Ukrainian hospitality

This paper investigated peculiarities of functioning as an inn establishment Ukrainian hospitality It was found and its role in the life of the peasantry.

Given that the hospitality industry is one of the major and defining component of a service economy, it is necessary to explore the cultural and historical context of the formation of Ukrainian hospitality facilities, including a prominent place belongs to the tavern.

So already in the nineteenth century Ukrainian scientist ethnographer Chubynsky P. tavern called "people's club" whose function was explained propensity Ukrainian peasants to "communication group" of everyday and festive entertainment. Of particular note is the fact that "the farmer, going to the bar and invites a woman". This shows respect for women in Ukrainian society.

The purpose of the article – consider the characteristics of the tavern as a specific institution Ukrainian hospitality.

Tavern since the XI century exists in many Slavs. On the Ukrainian territory tavern known since the times of Kiev Rus, which in towns and large villages were located mainly on the side of the road.

The word "tavern" in accordance with "dictionary-old Ukrainian language XIV century" Mentioned in documents as early as 1359 year.

Dal V. in "intelligent dictionary" believes that the term "tavern" South european origin, identifies it with the south-east "tavern". M.Fasmer to distinguish Slavs are two meanings of the word "tavern", "Ukrainian tavern, Bulgarian Кръчма, serbohorv. Krchma – hostelry, cook shop.

Depending on the purpose of the tavern, there are two main types of it: no check-tavern, tavern with a stop. Given the size of the tree, taverns existed numerous class of people engaged in servicing visitors and specially devoted themselves to this profession, which also belonged to the special role of women.

Tavern, shynok served as a center of community life, as discussed here and communal court cases concluded oral agreement skriplyuvani garnish, there were village meetings or communication between ordinary villagers, were the most important actions that perform the function of socialization, especially taking guys to the group of adults.

In numerous archival materials, including official documents – decrees, statistics, complaints, police reports on taverns, contains information about the specifics of these facilities and service are residents of Ukraine.

Tavern was also the traditional center of Milky and entertainment. Chumachestvo existed on the territory of Ukraine for at least three centuries, but due to the complexity and danger of labor Milky fishing was exclusively male sphere of activity, which led to these fishing time mostly peasants and Cossacks, sometimes – burghers, clergy, landowners.

From the tavern in the nation and the associated negative effects. To prevent the latter, the activity of institutions to trade in alcoholic beverages monitored.

At the end of the XIX century, tavern almost completely lost its value as entertainment and has become a regular "drinking establishments of" who attend, especially girls, it was considered indecent.

Thus, during its existence on the territory of Ukraine inn as a hospitality facility, representing a unique organization within the meaning of social and cultural customary form of daily entertainment Ukrainian peasantry. However, under the influence of change and transformation in society by the end XIX century there negative effects begin to dominate and restaurants are losing their importance as a traditional Ukrainian hospitality establishment.

Key words: tavern, hospitality, peasants, Chumaky.

УДК 316.722:398.1(477)

Світлана Миколаївна Садовенко
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник

СЕМАНТИЧНИЙ ТОПОС КУЛЬТУРИ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ АРХЕТИПІВ

У статті проаналізована герменевтична інтерпретація хронотопу української народної художньої культури. Проведений аналіз фундаментальних структур визначає характер аксіосфери та історично лабільні форми суспільної свідомості у заданому хронотопі. У хронотопі вітчизняного фольклору та інших різноманітних форм фольклоризму розглянуто архетипічні фігури: Герой/Вождь, Тінь/Трікстер, Аніма/Анімус, Софія/Мати-Земля, архетип стихій (води, вогню, повітря), праобрази сонячних і місячних божеств, Чужий. Аналіз архетипної основи хронотопу української народної художньої культури необхідний для позбавлення від етноцентричних стереотипів, пов'язаних із схильністю домінуючих символічних фігур етнокультури до самосакралізації. Критичний підхід до глибинних важелів національної самосвідомості, у тому числі у світі художнього, сприятиме встановленню міжкультурних стосунків на засадах діалогу і толерантності.

Ключові слова: хронотоп, архетип, міф, українська народна художня культура, аксіосфера, семантичне тіло культури, фольклор, трікстер.

Методологічною основою концептуалізації поняття смислового поля культури є категорія архетипів. Архетипи (грецьк. "arhetypos" – праобраз, проформа, первообраз) – це загальнолюдські праобрази, що лежать в основі символіки творчості, ритуалів, сновидінь та комплексів [1]. Архетипи являють собою універсальні екзистенційні смисли і генокоди, що утримують базові структури людського існування. Хаос та Космос, Свій та Чужий, Жіноче і Чоловіче, Золотий вік, Мудрість, Невинність, Велика Мати, Герой, Вождь, Кінець світу – усі ці образи, які швейцарський психолог, філософ і культуролог Юнг Карл Густав (1875–1961) інкорпорував у генетичний апарат мозку, помістивши їх у просторі колективного безсвідомого, були вироблені первісним розумом архаїчної людини і передаються у юнгіанському баченні біологічно, викликаючи стан психічної одержимості, схожий на трепет екстазису, породжуючи найбільш впливові міфи, ідеології і тексти мистецтва.

Давно відомі людству, архетипи привертали увагу і ставали предметом опрацьовування й інтерпретування Платона, Данте, Дж. Бруно, Августина Блаженного, Й. Гете, Т. Манна та інших мислителів. Зокрема, для Платона архетипи були "вічними ейдосами" та "умоосязними зразками", для Данте – "вказівниками буття", "дороговказними образами". У Августина Блаженного – це одвічний образ, що лежить в основі людського пізнання. Й.-В. Гете і Й. Кеплер визначили ці феномени як "проформи", К. Юнг і В. Пауслі – як "архетипи". У тетралогії німецького прозаїка і публіциста Томаса Манна "Йосип і його брати" ("Joseph und seine Bruder", 1933-1943), яка складається із самостійних романів ("Історія Іакова", "Юність Йосипа", "Йосип у Єгипті" і "Йосип годувальник"), – це "первісний образ, одвічна форма життя, позачасова схема, відвічно задана формула, в яку вкладаються життєві прояви". Це також форма і традиція, які "здійснюються не інакше як через "я", не інакше як через одинично-загальне, що і накладає на них печатку Божого розуму. Тому що традиційні зразки візитують з глибини, поєднуючи нас. А "я" від Бога і належить духу, а дух є вільним. Для цивілізованого життя, мирські зразки, що нас об'єднують, мають наповнюватися божественною свободою нашого "я", і не може бути цивілізації без того і іншого" [3, 642].

Сьогодні щодо питання походження архетипів у науковій літературі існує кілька точок зору. Основними серед них є дві, що саме і сформували дві моделі – юнгіанську (спирається на засади аналітичної психології) та міфо-ритуальну, яка виділяється з міфологічної школи Дж. Фрейзера, К. Леві-Стросса та Н. Фрая. Якщо К.Г. Юнг характеризував архетипи як автономні абсолютні символічні фігу-